

Fra nogle glemtes Jordstykke

JACOB PALUDAN

Efter opfordring fra Vangeboskolen til at tale om, hvad han havde lyst til, valgte Jacob Paludan at fortælle om en del forfattere, han traf som meget ung. De var karakteristiske i væsen og fremtræden, men eftertidens anerkendelse har været sparsom.

FORLEDEN læste jeg et Sted, at Henrik Ibsen græd, da han engang hørte Nyt om sin Nora-Models videre Skæbne. Om Ibsen er der naturligvis skrevet en hel Litteratur, og den bekræfter maaske, at han mod Forventning kan have fældet Taarer i Vidners Nærværelse. Men jeg maa nøjes med at lade gaa videre, hvad jeg har hørt.

Derimod kan jeg godt fortælle lidt om hans Nora, for hende har jeg truffet. Det var ifølge almindelig udbredt Antagelse Forfatterinden Laura Kieler, og hvis hun brød ud for at skaffe sig Tid til at skrive Bøger, er der ialtfald direkte ingen Grund til Graad: hun fik dem skrevet, men de er

glemt forlængst, der hviler Fred over dem. Jeg søgte Oplysninger i Haandbogen »Litteratur i Danmark før 1914«: ikke et Ord. Nogle af dem har jeg læst, de efterlod et æterisk sentimentalt Indtryk, ikke saa fjernt fra den beundrede Ingeborg Maria Sicks religiøse Pseudo-Inspirationer, som De maaske heller ikke har hørt om — men over Jenny Blicher Clausen, mine Tanter poetiske Yndlingselixir. Hun havde Kurage til at tilegne »Dr. Henrik Ibsen« en Bog, ham, »i sit Bergmandsliv saa ensom, i sin Ensomhed saa stor.«

Disse Damer bæres heller ikke af nævnte Lexicons stærke Vinger.

»Nora« var nu, med et Udtryk af J. P. Jacobsen, der dog gjaldt en anden, en »lille, lille Dame« med Guldspincenez og en distinkt, pertentlig Udtale, der skaffede sig Gehør ad den indirekte Vej, ligesom hendes Ry var af den indirekte Type, den skraa Slags, der kan opstaa, naar en Klode af første Størrelse passerer med sit Lys-skær. Jeg kan altsaa garantere, at hun ikke gik til Arbejderpartiet, som foreslaaet af Hr. Bruun Olsen, hun vilde være litterær, det vilde man dengang. Men hun er altsaa en af de evige Ønskeroller for stadig nye Generationer, og det kunde være svært at fatte, naar man saa den gamle lærerindeagtige Fremtoning i Husets bedste Plydsstol, hvilket forresten ikke sagde Alverden. Det kan have været i Tiden 1910, deromkring. Hun var iøvrigt vindende og ikke opustet af sit sekundære Ry, jeg tror overhovedet, at Nora af alle Navne var det, man nødigst skulde nævne i hendes Nærværelse. Men véd det ikke.

Naar hun kom i mine Forældres Hjem med en Del andre til en Kop Aftente, og tro ikke, at hun røg Cigaretter, var det altsaa ikke for at udvirke et social-revolutionært Gennembrud, hun var national om noget, og det var ogsaa alle de andre.

De var nemlig en Udbryderklike af den eksisterende Forfatterforening, som de opfat-

tede som radikal og Brandes-præget, hvad der nu sandelig ikke gjaldt en Johs. V. Jensen eller Andersen Nexø, hvis Medlemskaber var mere ønskede end paalidelige. Men saa var der en Aakjær, der var bonde-social, en Helge Rode, der var let metafysisk, en Ludvig Holstein, der holdt paa Naturens sunde Kilder. Udbryderne samledes om et nationalt Forlag uden anden Pengebaggrund, end hvad min Far som fast-lønnet Embedsmand kunde tilskyde. Det var, indser man idag, hvor vi snart kun har eet stort Forlag, økonomisk amaturagtigt, og de klogeste, Navne skal mest være unævnte, forholdt sig som Sympatisører og blev paa deres konsoliderede Steder — og ret snart gik det hele rabundus.

Men Fru Kieler var troende. Paa Spindesiden havde andre Forlag Navne som Karin Michaëlis, Thit Jensen, Agnes Henningsen, Marie Bregendahl og den stedse undervurderede Fantasibegavelse Astrid Ehren-cron-Kidde.

Misèren vilde maaske ikke være indtruffet, hvis man havde konstateret et Behov, en ny Strøm paa tværs af den Litteratur, der var ved at sætte sig igennem. Men det var en psykologisk Fejltagelse, et galt Bestik. Gud-Konge-Fædreland-Idékomplekset var ikke livskraftigt længer, heller ikke de efterromantiske Sceneforsøg, en Ernst von der Recke arbej-

dede med, og som bragte ham een Sukces, Bertran de Born — men rigtignok med Poulsen-Slægtens geniale sceniske Bistand og med Sangkompositioner af det ægte Talent Heise. Denne Musikindsats maa idag kaldes spildt, tynget af Teksternes martialske Udraab (hellere dog Sværd end Spade, Vaabenklang og Blod og Saar), det prekære Tilbud »En Krone jeg gav for hver Lok af dit Haar« eller den elegiske »Vaagn af din Slummer« med Linjer som »ikke mig lyster den skummende Vin/fra Mosel og Rhin.« Den Slags kunde en Drachmann gøre, mindre stiliseret, og senere Seedorf — men Recke var i særlig Grad for Bredgade-Eliten, ikke for Lønkampens og den vaagnende proletariske Klassebevidstheds Danmark. Eller naar vi igen ser paa Teatret: det var fra Ibsen og Strindberg, de bæredygtige dramatiske Impulser kom, med eller især uden politisk Akcent, det evige kort sagt.

De modige Mænd og den enlige Dame skrev imidlertid ufortrødent, og der opsamledes Manuskripter fra den saakaldte Skolelærerlitteratur ude i Landet, altsammen ubønhørt af den Fru Fortuna, der staar for Salg og Pengekasse. Der var i Tiden een Sukces, Karl Lar-sens anonyme »Dommens Dag«, som forudsaa en tysk Besættelse af Danmark før eller senere. Altsaa i høj Grad en national Sag, men ak, Karl Larsen var ikke Medlem.

VISSE Aarsager har sendt mig paa Dykkerbesøg ned i den Dybde, der er mærket ca. 1910—1914. Hvis noget, der synes ulevedygtigt, mødes af en Krig, saa afgør den Spørgsmaalet, men jeg skal aldrig

fornægte, at nogle af de Ting, jeg læste i Pubertetstiden, gjorde Indtryk, og da jeg forleden mødte dem igen, navnlig af P. A. Rosenberg, opdagede jeg, at jeg huskede mange Verslinjer udenad.

Æresnavnet i Kredsen og vistnok Alderspræsident var dog nævnte Recke, hvem »man« havde indstillet til Nobelprisen, saa man kan altsaa lege med Tanken om, at »Vaagn af din Slummer« var blevet oversat til Verdenssprogene sammen med »Det lukkede Land«, et Spil fra det spiritistiske Overdrev, hvor han færdedes, og som han ansaa for »det bedste, jeg har gjort som Mand«, og sendte med Versdedikation til den bedste Kvinde i Landet, Dronning Alexandrine. Det Værk forekom mig nu, selv i min Ungtid, komisk, men jeg staar ikke her for at rakke ned, skønt ikke uden Udfordring, idet han selv har sagt, at »jeg agter lidt min Tids Krapyl og Taaber.« Saa jeg skal citere lidt af, hvad Bibliotekar Julius Clausen skrev om ham:

»Han havde sin egen Verden; hvad der laa udenfor den, betragtede han som »Galimathias«. I ophøjet Menneskeforagt isolerede Digteren sig mer og mer ude i sit beskedne Sommerhus ved Hornbæk Plantage. Han syslede kyndigt med Heraldik og sleb selv Linser til en Kikkert, hvor han fra Ellekilde kunde observere Tiden paa Helsingborg Kirkeur. Han var Ekspert i Metrik og i Folkeviser, som han gav det bedre Navn Fornviser. Han var det mest alsidigt begavede Menneske Clausen havde truffet. Stærkt selvvurderende, men krævede lidet for sig selv; af Samtidsdigtere bemærkede han kun Drachmann. Ved

Nævne af andre, f. Eks. Stuckenberg, svarede han kort: »Jeg har ikke Stunder til at beskæftige mig med den Bagatel-Poesi.« Men han pansrede sig overfor den radikale Haan, han mødte, et bittert Ord hørtes aldrig fra ham. Hans Præg var »naiv Lidenskabelighed« — et højst ualmindeligt Menneske.

HAN er dog at finde i Opslagsværker modsat Alfred Ipsen, Brandes-Angriberen, der iøvrigt skrev en »Mefisto«, intet mindre — svært at hedde Ipsen, naar der i Tiden var en Henrik. Erindret som Digter er heller ikke nævnte P. A. Rosenberg, Teatercensur. Hvis man tror, at de alle gik rundt og promenerede en Miskendthed, gjaldt det ialtfald ikke ham, han var en frisk Humørspreder, i Virkeligheden en født Skuespiller, men overskaaren, som man siger. I sin talenterede Familie var han Oplæseren og skattet Gæst paa Landets dengang mange Talerstole uanset skødesløst Antræk.

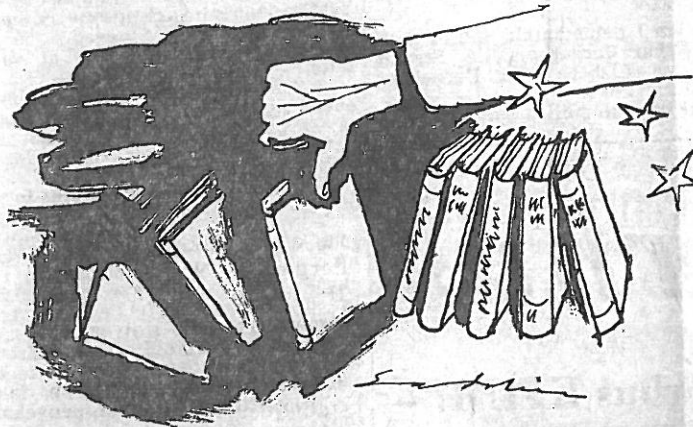
Men naar man studerede hans store Digtsamling, »Pil og Plekter«, som jeg har gjort, ser man, at Opstemtheden ikke er konstant. Vist er der Harpeklang i Dur, der tales om Skaberens glade Smil, Bjørnsons Sundhedsglæde, om de varige Værdier, Foraarets uvægerlige Tilbagekomst.

Dog Munterheden har altsaa Grænser. »Jeg bliver ved, jeg holder ud, om alt end gaar imod«; vist forsætter han »sin Gang mod det evige Maal«, hvilket, og denne Færd »muntes af Æslernes Skraal.« Men »min længst snigmyrdede Røst« er en Pil mod den Samtid, hvis Helte modsat Digteren »attraar Ordener og ydre Distinktioner«. Det tilspidser sig lang-

somt mod Ærkefejden, Anmelderen, og hvordan saadanne Folk ser ud, ved vi jo alle:

En lille arrig Fyr med vissen Sjæl
og Bukkesøjne, graa med
røde Rande,
samt Rottetænder, Teinten
grøn og fæl
og Huden rynket som en nyføds
Pande.

Saadan en indeklemt Ærgerighed, galdesyg mod den, »for hvem han selv maa føle sig den

Tegning af Ebbe Sadolin.

mindre, »ham kender vi jo, selv om Folk vel ikke kan gøre ved deres frastødende Ydre. Men der mangler en Replik. Hvorfor er Bueskytten nu, 50 Aar efter, ukendt som Digter — for det gustne Slængs Sammensværgelse virker vel ikke usvækket ned gennem Tiderne? Svaret maa være: fordi de havde Ret.

SOPHUS BAUDITZ havde stor Popularitet, han skrev med tæmmet Ærgerrighed Historier fra Toddytiden. Han var national ikke mindst fra Herresædesynsvinklen, var Skole-, Jægers- og Selskabsmand, Naturelsker, dog mest naar der var Vildt paa Skudhold (nogle sagde dog, at han var bedre med Pennen end med Bøssen),

en Damernes Ven, de hjemmesiddende, beundrende Tilhøreri, der af gode Forhold blev holdt borte fra Livets Skidteri. Han har givetvis været med i Foreningen, men — da Verdensmænd ikke er naive — vidste han, at han solgte godt, og saadanne Folk maa have et vel indarbejdet, potent Forlag bag sig, et som befatter sig med hele Bogrækken. Saa han — De ved, hvad jeg vil sige.

de opvejes — skal vi dømme efter Nutiden, har han dog to Digte i Gyldendals store Antologi mod selveste Reckes Nul. At han holdt sig perifert, svingende mellem Aschehoug og Gyldendal, følte jeg tidligt meget beklageligt; med ham vilde Selskabet have faaet tilført en lyrisk Storfugl.

Jeg gad vidst, hvad han har svaret paa den Opfordring, han uvægerligt maa have faaet, men han kan allerede dengang have haft Fornemmelsen af, hvad det indebærer at være Forlagsflakke, og endnu værre er det at have en Stak Eksemplarer liggende paa et Forlag, der likviderer, og skulle realiseres af et andet, der har købt Restoplæg til Spotpris. Der skulle produceres meget i de Dage, da det kulturelle økonomisk maatte hænge med Næbbet, og det gjorde han, men den højtpatriotiske Produktion, Skjaldskabsafdelingen, kan være streng at acceptere.

I denne Afdeling figurerede en Fædrelandssang, Melodi: Den Gang jeg drog afsted, hvoraf jeg omtrentlig husker Strofen: Vi ved, at Strøm kan tæmmes, og ledes kan en Elv, men aldrig kan et Folk forgå, som ikke vil det selv.

Den har faaet det — med et norsk Udtryk — til at grøsse i Ryggen paa Forsamlingshusenes Folk, her var noget af Guldernes Mæle og Profeternes Autoritet.

Et Folk kan altsaa ikke forgaa uden egen Vilje, men hvad med Etruskerne, med Estland, Letland, Litauen, med Tibet? Deportationer indgik ikke i Rørdams Begrebsverden, heller ikke hvad et Fællesmarkeds Folkeblending kan betyde nationalt, saa det er altsaa svært at spaa, navnlig ... frygt ikke,

som Storm Petersen ikke sagde, men som menes at være sagt engang i Folketinget. De vil sikkert kunne finde det, hvis De læser Rigsdagstidende helt forfra, men det fraraades, vores Statshospitaler er i Forvejen overfyldte.

Forresten var Rørdam ikke saa attraaet et Papir, som man skulle have troet. I »Gudrun Dyre« forekommer nemlig et Lønbryllup, Datidens Ord for en seksuel Forbindelse forud for Præstens Mellemkomst. Det vakte stor Forargelse i det Ugeblad, der dækkede det national-puritanske Interessesfelt. Ikke desto mindre gjaldt Gudrun Dyre længe for en stor Sag, selv om Sigrid Undset fandt, den var et Dask i en Dyne.

Ogsaa han kendte lidt til min Far; han har senere fortalt, at jeg under et af hans Besøg trisede rundt paa Gulvet og sagde: »Nu vandrer jeg saa tavs omkring og ligner fast en Død.«

Denne Tavshel skulde ikke vare bestandigt...

SAA er der formig vist kun at besvare, hvorfor jeg har sat Spaden i et Stykke glemt eller halvglemt ord. Er det af historisk Interesse eller for at anskueliggøre Spdprocent, eller er det bare for ikke at lægge mig ud med ulevende? Eller som Aproposil det kendte Annoncebillede led de mange hvide, fejlfri Hue og det ene sorte, der har poetisk Hus-svamp? Denne litteratur for Hjemmene søge jo af ingen nu, og ret begræset dengang, saa hvis De føl Dem særlig oplivet af et Beeb som Aktualitet, maa deerkendes, at adskillige af de nævnte ikke har haft Besøg, øjst Høflighedsvisit af Aktliteten.

Nej, det er arere for at

paamine mig selv, og i Almindelighed, om Tidens Udrangeringsvirksomhed: Man kan have følt saa stærkt, at man har Ret, at man er i Berøring med hvad ens Samtid ubevidst og egentlig trænger til, og staar overfor at skulle og burde arve Riget, men den usynlige Magt vender Tommelfingeren nedad. Den er saa streng, den kræver noget bestemt — ingen kan definere det, det nærmeste er vel Originalitet.

Det kan aldrig udelukkes, at hvor mange Bøger har sat hinanden Stævne i Reoler, der kan der findes forsømte og kondemnerede Huse, som en skønne Dag viser sig fuldt beboelige — at Kritiken kortsagt har taget fejl. Men faa. Sikkert er det, at de rummer en Del sorte Huse, hvor Farven ikke er traadt frem endnu, ikke idag, maaske heller ikke om et Aar. Kunsten er jo et Fag med eksistentiel Risiko. Men Manerer udefra dominerer mere end før. Meget vil gaa ind til Støvets Stilhed, ogsaa meget af det »noterede«.

Kan jeg fremlægge nogen Dokumentation for den Sandsynlighed, fra ikke-reaktionær Side? Aa jo, Henry Miller har erklæret at være rædselsslagen over Litteraturens Kvalitetsløshed siden 30'rne. »Der skrives altfor meget idag, siger han, 90 pCt. er Skrald. Det kunde udslættes, uden at nogen vilde lide Tab. Det er Synd for de unge, der skal slide sig gennem alt det for at finde noget, der har Værdi.«

Saadan kan det gaa, og saadan gik det stort set de Figurer fra min Ungdom, jeg her har søgt at give et Begreb om. Saadan er det altid gaaet for at skaffe Rum om de mere lyssende Stjerner.

JACOB PALUDAN